

Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Marmara Social Research

Sayı 6, Aralık 2014

BİRLEŞİK KRALLIK-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özlem Sefer*

Özet

Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı; İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'dan oluşan, 1973 senesinde Avrupa Birliği'ne tartışmalı uzun yılların ardından üye olmuş bir ülkedir. Bu çalışmada, Birleşik Krallık halkının 2015 genel seçimlerindeki oylarının ve bu seçimin sonucuna bağlı olarak -Muhafazakar Parti'nin kazanması durumunda- yapılması planlanan AB üyeliği referandumunun, İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılma yönünde yaptığı referandumun ve AB'deki ekonomik kriz tartışmalarının, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkilerinde ne şekilde belirleyici olacağı üzerinde durulacaktır. Birleşik Krallık'ın siyasi, kültürel ve coğrafî yapısı hakkında genel bilgi verilecek, AB'yle olan ilişkileri geçmişten bugüne incelenecek, AB'yle ilişkilerin gelecek döneminin nasıl şekilleneceği farklı değişkenlere bağlı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, referandum

AN ANALYSIS ON THE RELATIONS OF THE UNITED KINGDOM AND THE EUROPEAN UNION

Abstract

The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland is a country that is composed of England, Scotland, Wales and Northern Ireland,, had been a European Union country after long controversial years. In this article, it will be considered that how the relations of the European Union and the United Kingdom will be specified according to the votes of the people of the United Kingdom in the 2015 elections and depending on the results of the elections – if the Conservative Party wins-, the plan for making referendum on the EU membership, Scotland's referendum on separation from the United Kingdom and economic crisis in the Union. It will be given information to the political, cultural and geographical structure of the United Kingdom, the relations with the European Union will be considered from the past to the present and how the relations with the EU will shape in the future according to different variables.

Key words: The United Kingdom, European Union, referendum

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Doktora Öğrencisi.

Giriş

“Bizim kendi rüyamız ve kendi vazifemiz var. Avrupa’ylayız ama onun değiliz. Bağlıyız ama birleşik değiliz. Alakalıyız, ortağız ama işgal edilmiş değiliz.” (Prins, 2011).

Winston Churchill’in bu sözleri, Birleřik Krallık ve AB ilişkilerinin gerek geçmişi gerek bugünü dūřünüldüğünde, ülkenin Birlik’e yaklaşımını anlatır niteliktedir. Her ne kadar farklı yüzyıllarda, farklı biçimlerde ‘birleşmiş bir Avrupa’nın hayali kurulsada, bu birlik hayali, Birleřik Krallık için ‘sınırlı’ bir birlik hayaline karşılık gelmekteydi.

Birleşik Krallık, Avrupa Birliği’nin genişleme sürecinin birinci adımı olan ilk genişleme dalgasıyla, Danimarka ve İrlanda’yla birlikte 1973 senesinde tartişmalı uzun süreçlerden sonra Birlik’e üye olmuştur. Bu tartişmalı ve sancılı üyelik süreci, yalnızca söz konusu dönemle sınırlı kalmamış, Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin bugününe kadar tezahür etmiş ve farklı kriz anlarında yeniden dile gelmiştir. Son yıllarda AB’nin en çok tartiştığı ve üzerine tartişmaların yürütüldüğü konu, kuşkusuz ekonomik krizdir. Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği ilişkileri son dönemde özellikle bu konuyla alakalı olarak gerilmiş, ülkenin AB’ye olan aidiyeti ve ‘birlik duygusu’ sorgulanmış hatta çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ülkenin Başbakanı olarak görev yapmakta olan David Cameron, 2015 senesinde yapılacak olan genel seçimleri Muhafazakar Parti’nin kazanması durumunda Birlik üyeliğini referanduma götüreceğini açıklayarak, bu durumu bir adım daha ileriye götürmüştür. Bunun yanı sıra ülkenin kendi içinde de, İskoçya’nın ayrılık referandumu yapma planları ve söz konusu referandumdan Birleşik Krallık’tan ayrılma yönünde bir sonucun çıkma olasılığı, AB’yle olan ilişkilerin geleceğini belirsizleştirmekteydi. Kısacası, pek çok açıdan AB’yle ilişkilerde ve ülkenin geleceğinde bilinmezlik söz konusuydu. AB’yle ilişkilerine değinmeden önce, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’nın bir çatı altında olduğu Birleşik Krallık’ta yapılan düzenlemeler ve ülkenin yapısı üzerinde durulacaktır. Çalışmada, ilk olarak Birleşik Krallık’ın coğrafi ve siyasi yapısına değinilecek, AB’yle olan ilişkileri geçmişten bugüne incelenerek, günümüzdeki ilişkiler ve gelecekteki potansiyel ilişkiler ele alınacaktır.

Birleşik Krallık’a genel bir bakış

İngiltere ve Birleşik Krallık çoğu kez yanlış bir biçimde birbirleri yerine kullanılmaktadırlar. ‘İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth’, ‘İngiltere Başbakanı David Cameron’ Őeklindeki kullanımlar aslında aynı kraliçe ve başbakana sahip olan, İngiltere dışında Birleşik Krallık’ta bulunan diğer üç ülkenin dışarıda bırakılması ve İngiltere ile Birleşik Krallık’ın birbirinin

muadili gibi kullanılması demektir. İngiltere her ne kadar İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda gibi Birleşik Krallık'ın bünyesinde yer alan ülkelerden biri olsa da ülkenin geçmişindeki İngiltere Krallığı ve söz konusu diğer üç ülkenin bu krallığa katılımıyla Birleşik Krallık'a dönüşmüş olması bu karışıklığın bir sebebi olarak yorumlanabilir. Özellikle Birleşik Krallık'a bağlı dört ülkenin kimi platformlarda kendi isimleriyle yer almaları, bu ülkenin adı ve algılanışında yanlışlıklara neden olmaktadır. İkinci bir sebep olarak iki ayrı İrlanda'nın; hem Birleşik Krallık'a bağlı olan bir İrlanda'nın yani Kuzey İrlanda'nın, hem de bağımsız olmayı seçmiş bir İrlanda'nın var olması gösterilebilir. İrlanda, yıllarca süren kanlı savaşlar sonrasında ikiye bölünmüş ve bu bölünmenin sonunda ülkenin küçük bir kısmı olan Kuzey İrlanda, Birleşik Krallık'a bağlı kalmış, başkenti Dublin olan bağımsız İrlanda ise yoluna tek başına devam etmiştir. Birleşik Krallık'ın özellikle İngiltere ile birbiri yerine kullanılıyor olmasının bir diğer sebebi olarak İngiltere'nin Birleşik Krallık'ı temsil eden, geçmişten bugüne değin önemini koruyarak gelen; Buckingham Sarayı, Parlamento Binası, Westminster Katedrali gibi pek çok yapıya ve bunları temsil eden değere coğrafi anlamda sahip olması gösterilebilir.

Günümüzdeki haliyle en doğru biçimiyle söylenecek olursa ülkenin "Resmi olarak tam adı Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'dır." (McCormick, 2007: 40). Kabaca, ülkenin sahip olduğu isimlerden Britanya'nın coğrafi, Birleşik Krallık'ın ise siyasi bir anlamda kullanıldığı söylenebilir. Adının, kapsadığı ülkelerin akıllarda yarattığı karışıklık kadar en temelde Kıta Avrupa'sında olmamasından ötürü sorgulanan 'Avrupalılığı', ülkeyi sürekli tartışmaların göbeğinde tutmuştur.

Söz konusu dört ülkenin tek bir çatı altında bir araya gelişi ilk olarak Galler'in 1536'da, daha sonra ise İskoçya'nın 1707'de İngiltere'ye katılmasıyla başlamış ve günümüzdeki halinin ilk adımları atılmıştır. Ülke, İskoçya ve İngiltere arasında yapılan 1707'deki Birleşme Yasası'yla (*Act of Union*) Birleşik Krallık olarak anılmaya başlamış, 1800 senesinde İrlanda'yla yapılan Birleşme Yasası ile Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı adını almış ancak daha sonra 1922'de İrlanda'nın bağımsız bir ülke olmasıyla Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı şeklini almıştır. (Bradley, 2007: 36).

İrlanda, Birleşik Krallık içinde varlığı her zaman tartışmalı olan bir ülkeydi. Krallık'a bağlanmanın doğruluğuna inananların yanında, bağımsızlık yanlıları da azımsanmayacak orandaydı. Burada temel farklılığın, VIII. Henry döneminde kendi kilisesine sahip olmuş Birleşik Krallık'ın Anglikan nüfusu ile İrlanda'nın Katolik nüfusu olduğu görülmektedir.

Tudor hanedanından VIII. Henry ÷lkede oldukça ciddi bir değişim yaratacak olan adımı atarak, bugünkü Birleşik Krallığı Katolik Kilisesi'nden ayırmış, İngiltere Kilisesi'ni kurmuştur. Ancak eklemek gerekir ki, 1707'de İşkoçya ve İngiltere'nin bir araya gelmesiyle iki ÷lke tek bir Parlamento altında birleşe de, İngiltere Kilisesi ve İşkoçya Kilisesi ayrı varlıklara sahip olmaya devam etmişlerdir. İngiltere Kralı'nın yeni bir kilise kurmasının temelinde yatan sebep, Kral'ın Katolik Kilisesi'nin kurallarına aykırı olan boşanmayı kendi ÷lkesinde meşru hale getirmek istemesidir. VIII. Henry'den sonra ÷lkeyi Katolik Kilisesi'ne yeniden bağlama çabaları gör÷lmüştür. Kraliçe I. Mary'nin ÷lkeyi yeniden 'Katolikleştirme' yönündeki uğraşları başarı sağlamamış, I. Mary'nin ölümüyle, onun tam tersi bir yaklaşım içinde olan, I. Elizabeth tahta çıkmıştır. I. Elizabeth ÷lkenin yeniden Katolik Kilisesi'ne bağlanmasına karşı koymuş, ÷lkesinin mevcut durumunu korumaya çalışmıştır. Ancak Katolik-Protestan savaşının uzun yıllar boyunca ÷lkede çözüm bulunamamış bir sorun olarak kaldığı gör÷lmektedir. Mezhep çatışması ÷lkenin yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri olarak uzun süre devam etmiş, Katolik nüfusun fazla olduğu İrlanda'nın 1800 senesinde Krallık'a katılmasından sonra ÷lke uzun yıllar sürecek olan savaşlara sahne olmuştur. Krallık'tan bağımsızlığını alana dek- ve daha sonra- bu sıkıntılı dönemler sürmüştür. 1922 senesinde ÷lkenin bağımsız bir ÷lke olarak yoluna devam etme kararı, iki ayrı İrlanda'nın da doğumu olmuştur. 1922 senesinde bağımsızlığını almış olan İrlanda'nın tanınması, 1931 senesinde Westminster Yasası'yla olmuştur. (Fitzgerald, 1991: 8). 1925 senesinde *Anglo-Irish Anlaşması (Anglo-Irish Agreement)* imzalanmış ve Bağımsız İrlanda Devleti kuzey-güney sınırını istemeden de olsa tanımıştı. (Boyle, 1991: 74). Bu ayrılıktan sonra çatışmaların tamamen durduğu söylenemese de artık İrlanda ve Birleşik Krallık yollarına ayrı devam edecek olan iki ÷lke haline gelmişti.

Bağımsız İrlanda'yla Tony Blair hükümeti zamanında imzalanan Hayırlı Cuma Anlaşması (*Good Friday Agreement*) buzları eritmek için atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Hem Kuzey İrlanda da hem de Bağımsız İrlanda'da yapılan referandumlarda her iki taraftan çıkan sonuçlar da Anlaşma'nın kabulü yönündeydi. Kuzey İrlanda ve Bağımsız İrlanda halkları %74 ve %94 oranında Anlaşma'ya destek verdiler. (BBC, 2004) Sinn Fein ve Birleşik Krallık yanlısı liderler 1998 senesinin Nisan ayında bir araya gelerek anlaşmaya vardılar (Morgan, 2009: 596) ve bu Anlaşma tarihe Hayırlı Cuma Anlaşması olarak geçti.

Her ne kadar tek bir isim altında birleşmiş olsalar da, Birleşik Krallık'ın dört ÷lkesinin de kendilerine has özellikleri, kendi içlerinde birtakım düzenlemeleri vardır. Spor

müسابakalarında bu dört ülke Birleşik Krallık değil kendi adlarına yarışmaktadırlar ancak Olimpiyatlar bu duruma bir istisna oluşturmaktadır. (Gamble ve Wright, 2009: 2) Birbirlerine karşı yarıştıkları müsabakalarda ‘İskoç’, ‘İngiliz’, ‘Gal’ ve ‘Kuzey İrlandalı’ olarak takımlarını desteklerken, Olimpiyatlarda Birleşik Krallık adına yarışanları Britanyalı olarak hep birlikte desteklemektedirler. Birleşik Krallık; her ülkenin -Kuzey İrlanda’nın resmi bayrağının Birleşik Krallığı bayrağı olması dışında- Birleşik Krallık bayrağı dışında kendi bayrağına da sahip olduğu, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’nın bölgesel partilere sahip olduğu, Galler’in resmi olarak iki dilli olduğu, Galce radyo ve televizyonların bulunduğu, İskoçya ve Kuzey İrlanda’da eğitim ve hukuki düzenlemelerin İngiltere ve Galler’dekinden ayrı yapıldığı, İskoçya kilisesi ve İngiltere kilisesinin ayrı şekilde düzenlendiği bir ülke olarak varlığını sürdürmektedir. (McCormick, 2007: 53).

Birleşik Krallık’ta önemli güçlerden biri kuşkusuz Kraliyettir. Kraliçeye karşı geçmişten bugüne gelen sadakat ve bağlılık, *God Save the Queen*’in bir nevi yansıması gibidir. ‘Galler Prensi’, ‘Cambridge Düşesi’, ‘Edinburgh Dükü’ gibi kraliyet üyelerine verilen unvanlar da geleneğin bir parçası olarak sürdürülmektedir. Kraliçe, prensler ve prenseslerin göz önünde olmaları ve halk tarafından benimsenmiş olmaları, Buckingham Sarayı’nın resmi toplantılara ev sahipliği yapıyor olması Kraliyet’in siyasetteki ağırlığının yüksek olduğunu düşündürüyorsa da, ülke anayasal monarşiyle yönetilmekte ve siyasi otorite Avam Kamarası içinden seçilen başbakan olmaktadır. Kraliçe, Britanya hükümetindeki en üst siyasi figür olan Başbakan’la hangi partiden olursa olsun bağlantı halindedir ve siyasi anlamda tarafsız olan Kraliçe, yalnızca konuşmaların gizli kaldığı Başbakan’la yaptığı haftalık toplantılarda hükümetle ilgili konularda fikrini beyan eder. (The Official website of The British Monarchy, t.y.) Kraliçe, Başbakan’ın olası bir istekle gelmesi halinde Meclis’i lağvederek genel seçim çağrısında bulunmak, genel seçimler sonrası Başbakan’ı atamak gibi görevlere de sahiptir. (The Official website of The British Monarchy, t.y.)

Başbakanlar; genelde lider olmadan önce partilerinde uzun süre görev yaparak tecrübe edinmiş, Avam Kamarası içinden çıkması zorunlu kimselerdir. (McCormick, 2007: 103). Birleşik Krallık’ta Parlamento; Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası’ndan oluşmaktadır. Lordlar Kamarası atanan üyelerden oluşurken, Avam Kamarası üyelerini halk seçer ve Parlamento’nun çoğunluğunu halkın seçtiği bu kamara oluşturur. Parlamento denilince akla kuşkusuz İngiltere’nin başkenti Londra gelmektedir ancak bu Parlamento İngiltere dışında üç ülkenin daha parlamentosu olduğundan, temsilcilerini seçen Birleşik Krallık ülkelerinin halklarıdır. Londra’da faaliyet gösteren Parlamento, Birleşik Krallık’ı temsil etmekte olup,

Tony Blair'in başbakanlığı döneminde İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda için yerel parlamentolar oluşturulmuş ve bu parlamentolara kimi alanlarda yetkiler verilmiştir. O dönem İskoçya, Galler ve İrlanda'da kamuoyu yoklamaları yapılmış ve bu araştırmalar yerel meclislerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. (BBC, 2010). Birleşik Krallık'tan sorumlu Parlamento'nun yanı sıra belli alanlarda yetkili olan yerel meclisler bu u ülkede kurulmuştur. Bu durum 'yetki devri' olarak adlandırılmaktadır. "Yetki devri temel olarak glerin Londra'daki Birleşik Krallık Parlamentosu'ndan Cardiff ve Belfast'taki meclislere ve Edinburgh'taki İskoç Parlamentosu'na transferi anlamına gelir." (BBC, 2010). "Birleşik Krallık Parlamentosu'nun; dış ilişkiler, savunma, sosyal güvenlik, makroekonomik yönetim ve ticaret konularını kapsayan, ulusal politikayla ilgili devredilmeyen her konuda sorumluluğu devam etmektedir." (The National Archives, t.y.). Bu u ülkeye ait ayrı parlamentolar oluşturulup, kendilerine birtakım yetkiler verilmiş olmasına rağmen Birleşik Krallık'ın dördüncü ülkesi olan İngiltere için ayrı bir İngiliz Parlamentosu oluşturulmamıştır. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da kurulan meclislere kimi alanlarda yetki devri yapılmışken Birleşik Krallık Parlamentosu İngiltere'nin bu alanlardaki yetki hakkını sürdürmektedir. (BBC, 2010).

İskoçya, u yüz yıldan fazla bir süredir Birleşik Krallık'ın içinde yoluna devam etmekte, uluslararası ortaklıklar ve antlaşmalara Birleşik Krallık adı altında dahil olmaktadır, bağımsızlık yönünde referanduma gidileceğinin açıklanması, kuşkusuz ülkenin uluslararası ilişkilerinde de pek çok soru işaretini ve belirsizliği beraberinde getirmişti. Oldukça uzun bir süreyi Birleşik Krallık bünyesinde geçiren İskoçya'nın, bağımsızlığı durumunda, Avrupa Birliği'nin İskoçya'nın Birlik içindeki durumuyla ilgili tavrı, İskoçya'nın AB yesi olup olmayacağı, yoluna ne şekilde devam edeceği, Birleşik Krallık'ın bu durumdan nasıl etkileneceği de belirsizdi. İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda; Birleşik Krallık içinde AB'ye taraftırlar. Hem İskoçya'nın hem de Birleşik Krallık'ın AB içindeki yerini belirsizliğe sürükleyecek olası bir ayrılık durumunda her u tarafın da tutumunun ne olacağı soru işareti yaratmıştı. Referandumun sonucuna bağlı olarak, İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılması ya da ülke içinde kalmaya devam etmesi, kuşkusuz Birleşik Krallık'ı pek çok açıdan -hem iç hem dış ilişkiler bakımından- etkileyecekti. İskoçya'nın ayrı bir ülke olarak yoluna devam etmesi durumunda Birleşik Krallık'la ve AB'yle ilişkilerinin ne yöne gideceği merak yaratan bir konuydu. AB'yle yeniden üyelik müzakerelerine mi başlayacağı yoksa doğrudan üyelik hakkı mı kazanacağı, böyle bir hak tanınması durumunda İskoçya'nın üyeliğinin devamı ya da Birlik'ten ayrı biçimde yoluna devam etmesi yönünde halka referandum yapılıp

yapılmayacağı gibi pek çok soruyla karşılaşılması beklenilmekteydi. İskoç Ulusal Partisi tarafından, bağımsızlık durumunda halkın aldığı düzenden kopmak zorunda kalmayacaklarına dair noktaların özellikle altı çizilmekteydi. Bağımsız bir ülke olarak yoluna devam etmesi durumunda, İskoçya'nın AB üyeliğine devam edeceği, Birleşik Krallık'la yeni ilişkiler kurulacağı, kraliçenin yine 'ülkenin başı' olacağı ve aynı para biriminin kullanılmaya devam edileceği söylenmekteydi. (Scottish National Party, t.y.). İskoç Ulusal Partisi, 1975 senesinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliği üzerine yapılan referandumda ülkenin AB üyeliğine karşı kampanyalar sürdürmüşken, 1983'ten bu yana arada Westminster'in olmadığı, Brüksel'le birebir Edinburgh'un muhatap olacağı bir AB'yi savunmaktaydı. (Pilkington, 1995: 207).

Avrupa Birliği'nin Birleşik Krallık'tan ayrı bir İskoçya'ya karşı nasıl bir tutum belirleyeceği de soru işaretiydi. Bu konuda Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, İskoç Ulusal Partisi'nin iddia ettiği gibi referandumdan bağımsızlık kararı çıkması ve ülkenin Birleşik Krallık'tan ayrılması durumunda AB'ye üyeliğinin devam edeceğine dair kesin bir durumun bulunmadığının ve her yeni başvuru yapan ülkenin izlediği yolların izlenmesi olasılığı olduğunun sinyallerini AB'ye üye olmak isteyen her yeni devletin tıpkı diğer devletler gibi başvuru yapması gerektiğini belirterek vermişti. (Carrell, 2012). Buradan da anlaşılacağı gibi, Birleşik Krallık adı altında AB'ye üye olan İskoçya bağımsızlığı durumunda yeni bir devlet olacağı için, AB'ye üyelik için yeniden başvurması, üyelik sürecinin gerektirdiği her türlü düzenlemeyi yapması ve müzakerelere en baştan başlaması olasılığı bulunmaktaydı. Bu da AB'ye başvuran her yeni üye devletin geçmesi gereken süreçlerden 1973'ten beri Birleşik Krallık adı altında AB içinde olan İskoçya'nın da geçme olasılığına işaret etmekteydi. Ancak 18 Eylül 2014 tarihinde yapılmış olan referandumun sonucunda, İskoçya halkı tercihini Birleşik Krallık içinde kalmak yönünde kullanmıştır. Bu da, Birleşik Krallık'ın AB'yle olan ilişkilerinde mevcut durumunun devam edeceği anlamına gelmektedir.

Geçmişten bugüne Avrupa Birliği-Birleşik Krallık ilişkileri

Avrupa Birliği'nin ilk dalga olarak bilinen genişlemesinde İrlanda ve Danimarka ile birlikte Topluluğa üye olan ülkelere biri de Birleşik Krallık'tır. Birleşik Krallık, gerek üyelik sürecinde gerekse sonrasında Birlik'le sancılı dönemler yaşamıştır. Birlik'e iki kez başvuru yapmasına rağmen, bu iki başvurusunda da Charles de Gaulle'ün vetosuyla karşılaşılarak reddedilen ülke, 1973 senesinde üçüncü başvurusu sonucu o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) taraf olabilmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'yle olan

ilişkileri, ekonomik anlamda yaşadığı sorunlar ve hatta ‘Kıta Avrupa’sında’ yer almamasından ötürü diğer bir deyişle ülkenin coğrafi konumu nedeniyle Birlik’e üyeliği uzun süre tartişma konusu olmuştur. Ülke, hem siyasi hem coğrafi anlamda kıtaya bağlarını güçlendirerek, 1973’te Topluluk’a tam üye olmuş ve 1994’te Fransa-İngiltere arasında Manş Tüneli açılmıştır. (Childs, 1997: 45). Manş Denizi altında inşa edilerek ‘Kıta’yla Ada’nın’ birleşmesini sağlayan bu yapıya rağmen ülke diğer Topluluk ülkelerinden ‘uzak’ görölmeye devam etmiş, ‘coğrafi konum’ önyargısı yıkılamamıştır. AB’nin ilk üyeleri olan altı ülkesi (Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, İtalya, Almanya) arasında kömür ve çelik alanında ‘ortaklık’ hedefiyle çıkılan yolda Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adıyla ilk bütünleşme gerçekleşmiş ve Roma Antlaşması’yla Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu oluşturmuş bu yapılanmanın genişlemeye gittiğini görmek için 70’li yıllara kadar beklemek gerekmişti. AET’ye katılması öngörölmeyecek ülkelerden biri kuşkusuz Birleşik Krallık’tı. Özellikle Charles de Gaulle dönemi Fransa’sının Birleşik Krallık’a olan önyargısı ülkeyi uzun yıllar Topluluk dışında tutmuştu. Crowson’a göre; 1961’de Kennedy, MacMillan’a Avrupa Ekonomik Topluluğu’na katılımın iki ülkenin ilişkilerini geliştireceğini belirtmiş ve ABD’nin Avrupa Ekonomik Topluluğu’na yapmayı planladığı yatırımlar sebebiyle Britanya’nın Topluluğa olan üyeliğini desteklemiştir. (Crowson, 2011: 79). Bilindik şekliyle söylenecek olursa; Avrupa Birliği’nde, Birleşik Krallık Amerika Birleşik Devletleri’nin ‘truva atı’ olarak görölüyor ve bu anlamda da iki kutuplu dünya düzeninin hüküm sürdüğu bir dönemde, kendi içinde bir ‘birlik’ kurma hedefi güden Avrupa için Birleşik Krallık’ın uygun düşmeyeceği düşünülyordu. Kıta Avrupası’nın Birleşik Krallık’a olan önyargıları tek taraflı değildi. Birleşik Krallık da böyle bir birliğe üyeliği öngörmüyordu. Ancak 1960 senesine gelindiğinde Birleşik Krallık, Avrupa Serbest Ticaret Birliği’nin (EFTA) oluşturulması yönünde adım atarak, kömür ve çelik alanındaki işbirliğini 1957’de imzalanan Roma Antlaşması’yla ticari ve ekonomik alana da taşıyan Avrupa Ekonomik Topluluğu ‘na (AET) bir rakip yaratmıştır. Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık bir araya gelerek EFTA’yı kurmuşlardır. (Fact Sheet of The European Free Trade Association, Nisan 2010: 1). Ancak Birlik umulan sonuçları vermemiş, EFTA, AET’ye beklendiği gibi bir rakip olmayı başaramamış ve EFTA’dan kopan üyeler- Norveç ve İsviçre dışında- farklı tarihlerde AB’ye tam üye olmuşlardır. EFTA, günümüzde de halen varlığını sürdürmekte olan bir topluluk olmasına rağmen kuşkusuz uluslararası arenada AB kadar etki yaratmış ve ‘derinleşmiş’ ya da bu yönde ilerlemek yönünde adımlar atmış bir Topluluk olmamıştır. Küçük bir not düşmek gerekirse; günümüzde EFTA; Norveç, İsviçre, İzlanda ve Liechtenstein’in üye olarak bulunduğu bir birlik olarak varlığını sürdürmektedir.

Avrupa Birliği'yle Birleşik Krallık'ın ilişkileri her zaman tartışma konusu olmuş ve farklı dönemlerdeki politikalara bağlı olarak değişen ilişkilerle devam etmiştir. Birleşik Krallık, geçmişten bugüne *Eurosceptic* yani Avrupa-şüphecisi bir duruşa sahip olmasıyla bilinen bir ülkedir. Burada eklenmesi gereken bir nokta Avrupa-şüpheciğiyle Avrupa-karşıtlığının aynı anlama gelmediği ve birbirleri yerine kullanılmalarının yanlış olduğudur. Avrupa-şüpheciliğinden kasıt, Avrupa Birliği'ne karşı olmak değil Birlik'e 'temkinli' yaklaşarak, daha sınırlı ve belli alanlarda oluşturulacak bir ortaklığı savunmaktır.

Birleşik Krallık, AB ile 'derin' bir ilişki istemediğini AB'nin kendisine sağladığı *opt-out*'larla göstermiştir. Para birimi olarak avroyu kullanmaması, AB ülkesi üyeler arasında vatandaşlara serbest dolaşım sağlayan *Schengen* yerine Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı vizesini kullanmaya devam etmesi ve Maastricht Antlaşması'yla o dönem yapılması öngörülen sosyal politika alanındaki düzenlemeye katılmaması-Amsterdam Antlaşması'na kadar- AB'nin ülkeye tanıdığı *opt-out*'lardır. Ülkenin, sözü edilen alanlarda ortaklıktan yana olmaması, Birlik'le daha 'derin' bir ilişki istemediğine işaret etmekte olup, Avrupa-şüpheciliğine verilebilecek belli başlı örneklerdendir. Burada, Birlik'e yeni üye olan ülkelerin de Birlik'teki kimi politikaların işleyişi içinde ilk üye oldukları anda bulunmadıkları ve belirlenen süreler sonunda söz konusu politikaların uygulamasına geçtikleri görülmektedir. Kısaca söylenecek olursa, Birlik'e yeni üye olmuş olan ülkelerin para birimi olarak avroyu ve ortak vize olarak *Schengen*'i değil kendi ulusal para birimlerini ve vizelerini kullanmaları ve bunlar gibi diğer bazı alanların bir süreliğine dışında olmalarının sebebi, bir nevi geçiş süreci içinde olmalarından kaynaklanmakta olup; *opt-out* düzenlemesiyle aynı değildir. Kısacası, Birleşik Krallık, AB içinde *opt-out*'a sahip olan nadir ülkelerden bir tanesidir ve bu hak söz konusu diğer düzenlemeyle karıştırılmamalıdır.

Birleşik Krallık'ta Muhafazakar Parti ve İşçi Partisi, Parlamento'da ağırlıkları olan iki parti olarak yer almaktadırlar. Söz konusu partilerin AB'ye yaklaşımları ile ilgili kesin yorumlar yapmak, farklı dönemlerdeki farklı duruşları göz önüne alınarak incelediğinde mümkün görünmemektedir. Charles de Gaulle'ün vetolarına maruz kalan Birleşik Krallık'ın ikinci kez reddedilen başvurusunun İşçi Partili Harold Wilson, ilk başvurusunun Muhafazakar Partili bir Başbakan olan Harold MacMillan tarafından yapıldığı görülmektedir. Üçüncü ve başarıyla sonuçlanan son başvuru da yine Muhafazakar Parti'nin iktidarda olduğu dönemde başbakan Edward Heath tarafından yapılmıştır. Heath'in başbakanlığı döneminde, Birleşik Krallık 1973 senesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ilk genişleme dalgasında İrlanda ve Danimarka ile birlikte Topluluk'a üye olmuş ancak üçüncü başvurusunda üye olabilmesine rağmen

üyeliğinden yalnızca iki sene sonra, 1975 senesinde ülkenin AET üyeliğinin devamı ile ilgili olarak referanduma gidilmiştir. Topluluk üyeliğini referanduma götürme fikrinin ikinci kez üyelik başvurusunu yapan Harold Wilson'a ait olması bu referandumu ilginç kılmaktadır. Wilson, Birleşik Krallık'ta ikinci kez başbakanlığa seçilmiş ancak değinildiği gibi ilk başbakanlığı zamanında AET'ye üyelik başvurusunda bulunmuş olmasına rağmen sonuç olumsuz olmuştur. 1975 senesinde yapılan söz konusu referandumda 'Sizce Birleşik Krallık Avrupa Topluluğu (Ortak Pazar) içinde kalmalı mı?' sorusuna %67 oranında 'evet' oyu verilmiştir ve Birleşik Krallık bugün hala AB'nin bir parçası olarak yola devam etmektedir. (UK Parliament, t.y.) Topluluk üyeliğinin devamı yönünde çıkan oylar, Birleşik Krallık'ta AB üyeliğinden hoşnut olunduğunun bir göstergesiydi. Esasında, bu referandumdan ağırlıklı olarak 'hayır' oyu çıkması durumunda bile, Topluluk-Birleşik Krallık ilişkileri kuşkusuz daha da 'mesafeli' olacak, ancak ülkenin Topluluk üyeliği devam edecekti. Söz konusu dönemde daha henüz çok yeni bir düzenleme olan, ilk olarak Taslak Anayasa'da dile getirilen ancak söz konusu Antlaşma yürürlüğe girmemiş olduğundan Lizbon Antlaşması'yla Birlik hukukuna giren 'birlikten çıkma hakkı' bulunmadığından, ilişkiler yine devam edecek ve Birleşik Krallık bugüne yine AB üyesi olarak gelecekti. Bu referandumun amacının yalnızca halkın nabzını yoklama amacı güttüğünü düşünmek, hukuki düzenlemeler göz önüne alarak düşünüldüğünde yanlış olmayacaktır.

Avrupa-şüphesizinden söz ederken, Birleşik Krallık başbakanları arasında AB'ye en mesafeli yaklaşan isimlerden olan Margaret Thatcher'den söz etmeden geçilmemelidir. En bilinen örneklerden biri olarak, ortak paranın kullanımı konusunda son derece net bir tavır sergileyerek, AB ile ilişkilerin belli bir noktadan ileriye geçmemesi yönündeki düşüncesini göstermiştir. Daha geriye gidilecek olursa, Thatcher'ın, Birleşik Krallık'ın petrol krizinin yarattığı sıkıntılı finansal durumdan ötürü, Birlik bütçesine diğer ülkelerden daha fazla katkıda bulunuyor olması gerekçesiyle de tepki gösterdiği görülmüştür. (Soutou, 2014: 338). "Fakat bütçe sorunlarının ötesinde Thatcher 1988'de Bruges'de yaptığı önemli bir konuşmada ortaya koyduğu çok katı bir Avrupa organizasyonu görüşüne sahipti." (Soutou, 2014:338). Her ne kadar AB'yle ilişkilerin ulusal birtakım düzenlemeleri etkileyecek seviyeye gelmemesi düşüncesiyle temkinli bir tavrı olsa da, Thatcher'ın AB'ye karşı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. 1975 senesinde yapılmış olan referandumda Thatcher'ın duruşu, AB'den çıkma görüşünün karşısında olmuştur. 1975'te, Birleşik Krallık'ın AB'de kalması yönündeki kampanyalarda temel rol oynamıştır. (BBC, 2013).

Bu detaylardan da anlaşılacağı gibi başbakanların mensubu oldukları ve Parlamento’da ağırlığı olan söz konusu iki partinin bütünüyle Avrupa-karşıtı ya da Avrupa yanlısı duruşlara sahip olduklarını söylemek mümkün görünmemektedir. Ülkenin, dönemin Avrupa Ekonomik Topluluğu’na üyeliği öncesinde de kimi dönem iktidarda, kimi dönem muhalefette bulunan bu iki parti, tamamen üyeliğe karşı duruşlar sergilemedikleri gibi, tamamen üyeliği de desteklememişlerdir. Ancak hem Muhafazakar Parti hükümeti hem de İşçi Partisi hükümeti döneminde AB’ye üyelik başvurusu konusu aynı çizgide devam etmiş, gelen hükümetler Birlik’e yaptıkları üyelik başvurularıyla, Birleşik Krallık’ı Birlik üyesi yapma yönündeki adımları atmaya sürdürmüşlerdir. Desmond Dinan, bu durumu 1970 senesine atıfta bulunarak şu şekilde yorumlar: “Hem Muhafazakarlar hem de İşçi Partisindeki derin çatlaklara rağmen, yeni hükümetin eski hükümetin tutumunu benimsemesi ve müzakerelere belirlendiği gibi Haziran sonunda başlaması, resmi İngiliz politikasının sürekliliğinin kanıtıydı.” (Dinan, 2008: 173). Örneğin; İşçi Partisi 80’lerin sonlarına kadar Topluluk’a üyeliğe karşı bir duruş sergilerken, 80’lerin sonunda olumlu bir yaklaşıma doğru kaymış, 1960’lardan 80’lere kadar Topluluk’tan yana bir duruş sergileyen Muhafazakar Parti, daha sonra da Topluluk’taki gelişmelerle ilgilenmeyi sürdürmüştü. (Schnapper, 2011: 48). 1997’de Tony Blair ve 2007’de Gordon Brown’ın başbakanlıklarından sonra yapılan son seçimlerde Muhafazakar Parti’den David Cameron Başbakan olmuştur. Ancak son dönemlerde AB-Birleşik Krallık ilişkilerinin sorunsuz yürüdüğü söylenemeyeceği gibi, ‘Avrupalılık’ konusunun da yeniden gündeme geldiği görülmektedir.

Avrupa Birliği, son yıllarda içinde bulunduğu zorlu ekonomik durumla başa çıkmaya çalışmakta, bu istenmeyen durumu düzeltmek için çeşitli çözümler aramakta ve sunmaktadır. Birlik üyesi ülkelerin kriz içindeki diğer üye ülkelere yardım etmek için bir araya gelmeleri ve kimi zaman anlaşmazlıklara düşmeleri, daha önce de sözü edilmiş olan Birleşik Krallık’ın ‘Avrupalılığı’ konusunun yeniden masaya yatırıldığı ve bu anlamda eleştirildiği anlardan birine denk gelmektedir. Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron, ekonomik kriz içinde bulunan AB üyesi ülkelere yardım konusuna ılımlı bakmıyordu. AB içinde yaşanan ekonomik kriz için yapılan finansal planlamalar Birleşik Krallık hükümetinin destek verdiği ya da bu yönde adımlar atmak isteyeceği planlar değildi. Üye ülkelerin temsilcilerinin bir araya gelerek çözüm önerileri aradıkları toplantılarda, krizle başa çıkabilmek için Lizbon Antlaşması’nda değişikliğe gidilmesi gündeme gelmiş ancak Birleşik Krallık hükümeti bu değişikliklere olumlu yanıt vermek yönünde bir tavır sergilememiştir. Bu konu üzerine yapılan toplantıların sonunda David Cameron, avro kriziyle başa çıkmak için Lizbon Antlaşması’nda değişiklik

yapılmasına onay vermemiştir. (BBC, 2011). Bu durum AB ile Birleşik Krallık arasında soğuk rüzgarlar esmesine sebep olmuştur. Söz konusu soğuk rüzgarlar yine tek taraftan değil bu sefer de karşılıklı olarak esmektedir; AB, Birleşik Krallık'ın 'Avrupalılığı'nı sorgularken, Birleşik Krallık hükümeti de ülkenin Birlik içinde kalmak isteyip istemeyeceğinin tartışmalı olduğu bu dönemde, Birlik'e üyelik konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir. AB'yle ilişkilerin geleceği üzerine yaptığı açıklamalarıyla Cameron, 2015'te yapılacak olan seçimleri mensubu olduğu Muhafazakar Parti'nin kazanması durumunda 2017 sonunda ülkenin AB üyeliğini referanduma götürceklerini belirtmiştir. (Grice, 2013). Henüz yeni bir düzenleme olarak Birlik gündemine Lizbon Antlaşması'yla giren 'Birlik'ten çıkma hakkı' Cameron'ın bu tip bir açıklama yapmasının temel sebeplerindedir. Hukuki olarak üye devletlere böyle bir hak sağlanması, genişleme adımlarıyla yola devam eden AB'nin üye devlet sayısında azalmalara da şahit olma olasılığına işaret etmektedir. Cameron'ın, Birlik'ten çıkmak yönünde referanduma gidileceğini açıklaması, AB-Birleşik Krallık ilişkilerinin halihazırda istenilen biçimde yürümediğinin de bir göstergesi niteliğindedir. Ülkede 'Avrupa'ya aidiyet', 'Avrupalı olmak' gibi konular her zaman tartışmaya açık konumda olmuştur. Daha önce de sözü edildiği gibi Avrupa Birliği içinde, Birleşik Krallık'ın farklı dönemlerde farklı biçimlerde sorgulanmış olan 'Avrupalılığı' ve ülkenin 'Avrupa-şüphecisi' duruşu geçmişten bugüne farklı kriz anlarında öne çıkmış ya da çıkarılmıştır. Eğer Muhafazakar Parti, yapılacak olan seçimleri kazanır, AB üyeliği referanduma götürülürse ve referandumdan çıkan sonuç Birlik'ten ayrılma yönünde olursa, Birleşik Krallık, Avrupa Birliği'nden ayrılan ilk ülke olarak tarihe geçecektir.

Cameron'ın Muhafazakar Parti'nin seçimleri kazanması durumunda AB üyeliği için referanduma gidilme planını dile getirmesi Birleşik Krallık-AB ilişkilerini de İskoçya'da yapılacak olan referandumdan ayrı olarak belirsizleştirmişti. İskoçya'nın 'Birleşik Krallık'la yola devam' kararıyla AB'nin bu tip bir durumdaki tavrı ve ayrılan ülkenin AB'yle kurulacak ilişkileri gibi sorular belirsiz kalsa da, Birleşik Krallık-AB ilişkileri bu açıdan bir belirsizliği aşmış oluyordu. Bunun yanı sıra Birleşik Krallık vatandaşlarının, AB'den çıkma konusundaki muhtemel bir referandumda 'evet' oyu vermeleri durumunda ülkenin uluslararası arenada nasıl bir yerde duracağı, yeni ilişkilerini ne şekilde kuracağı da belirsizdir. Böyle bir durumda AB'nin 'Birlik'ten çıkan ilk üye' ülke sıfatıyla Birleşik Krallık'ın Birlik'ten ayrılma hakkını pratikte nasıl uygulamaya koyacağı da gerek Birlik, gerek Birleşik Krallık ve gerekse de diğer üye ülkeler için bir bilinmezliktir.

Sonuç

Önümüzdeki dönemlerde, AB-Birleşik Krallık ilişkilerinin sorunsuz bir hale dönüşmesi, istenen ancak beklenmeyen bir duruma işaret etmektedir. Bir taraftan Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne temkinli yaklaşımı devam ederken, diğer yandan Birleşik Krallık'ın 'Avrupalılık' konusu da Avrupa-şüpheciliğiyle, hatta yeniden coğrafi konumuyla ve bu anlamda Avrupa'dan ayrı oluşuyla dahi bağlantılı olarak Birlik'le ilgili herhangi bir kriz anında yeniden gündeme gelecektir. Muhafazakar Parti hükümetinin seçimleri kazanması ve Birlik üyeliğini referanduma götürmesi durumunda ise AB'nin derinleşme yönünde attığı adımların aynı zamanda Avrupa Birliği vatandaşları olan Birleşik Krallık vatandaşları üzerinde ne derece etkili olduğunu ve Birlik'e duyulan aidiyet hissini ortaya koyacaktır. Bir referandum yapılması halinde ve sonucun AB'de kalınması yönünde çıkması, halkın mevcut durumdan memnun olduğu ve kendilerini Birleşik Krallık vatandaşı olmanın yanı sıra AB vatandaşı olarak hissettikleri şeklinde yorumlanabilecektir. Birleşik Krallık vatandaşları AB'den çıkmak yönünde oy kullanacak olurlarsa, AB'ye duyulan aidiyet hissini derecesinin yanı sıra bu durum, hem bir üye ülkenin Birlik'ten çıkması durumunda ne gibi düzenlemelerin yapılacağını, Birlik'in ve Birlik'ten çıkacak olan ülkenin yollarına devam ederken herhangi bir alanda ortaklıklarını sürdürüp sürdürmeyeceklerini göstermek anlamında örnek niteliği taşıyacak, hem de bir nevi AB'nin kendi içindeki derinleşme adımlarının pratiğe ne şekilde sirayet ettiğini gösterecektir.

Kaynakça

"A short introduction to 50 years of EFTA", (Nisan 2010), *Fact Sheet of The European Free Trade Association*, <http://www.efta.int/~media/Files/Publications/Fact%20sheets/General%20EFTA%20fact%20sheets/fta-50-years.pdf>, Erişim: 25.12.2012.

Boyle, K., (1991), "Northern Ireland: Allegiances and Identities", (ed.) Bernard Crick, *National Identities: The Constitution of the United Kingdom*, MA: Blackwell Publishers, Oxford; Cambridge, pp.68-78.

Bradley, I., (2007), *Believing in Britain*, I.B. Tauris, New York.

Carrell, S., "Barroso casts doubt on independent Scotland's EU membership rights", (12.09.2012), *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/politics/2012/sep/12/barroso-doubt-scotland-eu-membership>, Erişim: 13.11.2012.

Childs, P., (1997), "Place and Environment: Nation and Region," (ed.) Mike Storry ve Peter Childs, *British Cultural Identities*, Routledge, London; New York, pp.43-82.

Crowson, N.J., (2011), *Britain and Europe: A Political History since 1918*, Routledge, London, New York.

"David Cameron blocks EU-wide deal to tackle euro crisis", (09.12.2011), *BBC*, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-16104275>, Erişim: 10.03.2013.

"Devolution: A beginner's guide", (29.04.2010), *BBC*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/first_time_voter/8589835.stm, Erişim: 20.08.2012.

"Devolved government in the UK", *The National Archives*, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://direct.gov.uk/en/Governments/citizensandrights/UKgovernment/Devolvedgovernment/DG_073306, Erişim: 12.11.2012.

Dinan, D., (2008), *Avrupa Birliği Tarihi*, (çev.) Hale Akay, 2.Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Fitzgerald, G., (1991), "The British and the Irish in the Context of Europe", (ed.) Bernard Crick, *National Identities: The Constitution of the United Kingdom*, MA: Blackwell Publishers, Oxford; Cambridge, pp.7-24.

Gamble, A., Wright T., (2009), "Introduction: The Britishness Question," *Britishness: Perspectives on the British Question*, (ed.) Andrew Gamble, Tony Wright, MA, Wiley-Blackwell in association with The Political Quarterly Chichester, UK; Maiden, pp.1-9.

Grice, A., "It is time for the British people to have their say': David Cameron promises EU exit vote by 2017", (23.01.2013), *The Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/it-is-time-for-british-people-to-have-their-say-david-cameron-promises-eu-exit-vote-by-2017-8462253.html>, Erişim: 11.02.2013.

"Independence", *Scottish National Party*, <http://www.snp.org/vision/better-scotland/independence>, Erişim: 11.03.2013.

McCormick, J., (2007), *Contemporary Britain*, 2.Baskı, Palgrave Macmillan Basingstoke, Hampshire: New York.

Morgan, K.O., (2009), “The Twentieth Century (1914-2000)”, (ed.) Kenneth O. Morgan, *The Oxford Illustrated History of Britain*, 2. Baskı, Oxford University Press, Oxford; New York, pp.523-601.

Pilkington, C., (1995), *Britain in the European Union today*, Manchester University Press, Manchester, UK; New York.

Prins, G., “We should be with Europe, but not of it...linked but not combined”, (17.10.2011), *MailOnline*, <http://www.dailymail.co.uk/debate/article-2049586/EU-referendum-UK-Europe-it.html>, Erişim: 10.09.2014.

“Queen and Prime Minister”, *The Official website of The British Monarchy*, <http://www.royal.gov.uk/MonarchUK/QueenandGovernment/QueenandPrimeMinister.aspx>, Erişim: 03.03.2013.

“Referendums”, *UK Parliament*, <http://www.parliament.uk/education/online-resources/parliament-explained/referendums/>, Erişim: 09.03.2013.

Schnapper, P., (2011), *British Political Parties and National Identity: A Changing Discourse 1997-2010*, Newcastle upon Tyne: Cambridge.

Soutou, G.H., (2014), *Avrupa Birliği Tarihi: 1815'ten Günümüze*, (çev.) Eylem Alp, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

“Thatcher and her tussles with Europe”, (08.04.2013), *BBC*, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-11598879>, Erişim: 10.09.2014.

“The Good Friday Agreement in full”, (09.12.2004), *BBC*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/4079267.stm, Erişim: 12.11.2012.